

FOTO: iStock, Seph Friedhuber

Klima for godt språk

Norsk er under press fra engelsk, og særlig fagspråket er i en utsatt posisjon. Miljødirektoratet har tatt grep for å sikre at vi kan snakke om klima på norsk – også i framtida.

AV LARS IVAR NORDAL

Norsk fagspråk står svakt på enkelte områder. Det viser blant annet Språkstatus 2017, Språkrådets tilstandsrapport for norsk språk. Når det norske fagspråket er mangelfullt eller ikke blir brukt, blir det også vanskelig for staten å kommunisere godt med innbyggerne.

Men det er noen som arbeider aktivt

for norsk fagspråk. Miljødirektoratet har i ett år samarbeida med forskningsmiljøene for å utarbeide klimaterminologi på norsk. Nå har arbeidet båret frukter.

– En viktig del av vårt oppdrag er å formidle informasjon om klima til vanlige folk. Da må vi gjøre avansert klimaterminologi forståelig. Blant annet lager vi faktaark på norsk når det kommer nye rapporter fra FNs klimapanel. Arkene har

et omfang på et par sider og kan virke unnselige, men det er lagt mye arbeid i å gjøre denne kunnskapen tilgjengelig for folk flest, sier sjefingeniør Alice Gaustad i Miljødirektoratet.

Språkrådet har hjulpet direktoratet med å koordinere arbeidet. En arbeidsgruppe har satt opp lister over engelske fagord som må oversettes til norsk. Så har de arbeida seg gjennom ordene, tjue om gangen. ►

KS har lansert ei ny samling verktøy for språkarbeid i kommunar og fylkeskommunar. Samlinga inneheld enkle og praktiske metodar for å vurdere tekstar, spørje innbyggjarane om kva som er vanskeleg, og måle effektar av klarspråksarbeidet.

Verktøya kan kombinerast på ulike vis, og dei kan brukast i både små og store prosjekt i stat, kommune og fylkeskommune.

Les meir om verktøykassa på nettstaden til KS.

- Underveis oppdaga vi at vi hadde ulike oppfatninger om hva de engelske fagordene betyr. Derfor ble det svært viktig ikke bare å fastsette fagord på norsk, men også å fastsette definisjoner for hvert enkelt ord, sier Gaustad.

De norske fagordene er blitt systematisert i en egen termliste, som er gjort tilgjengelig for de ansatte i direktoratet, i forskningsmiljøene og for allmennheten.

Uvant med norsk

Selv om arbeidet i Miljødirektoratet har gitt gode resultater, sier Alice Gaustad at det ikke er gjort i en håndvending å erstatte innarbeida engelske uttrykk.

- De engelske uttrykkene er «inn-grodd». De er blitt en del av dagligtalen hos oss. Det har vært vanskelig å erstatte dem med nye norske uttrykk, for vi har ikke hatt assosiasjoner knytta til de norske uttrykkene slik vi har til de engelske.

Gaustad har likevel tro på at det vil gå seg til.

- Nå starter den store jobben med å ta de norske termene i bruk. Da gjelder det å formidle til alle ansatte at de fins og skal brukes.

Stort behov

Flere er i startgropa med lignende prosjekter. Bioteknologirådet ønsker å fastsette norske fagord innen molekylær- og cellebiologi. Også Bioteknologirådet har forankra arbeidet i forskningsmiljøene.

- Slik er vi sikre på at begrepene er presise, og at de ulike aktørene er enige om hva de betyr, sier seniorrådgiver Sigrid Bratlie i Bioteknologirådet.

Bratlie forteller at det kan være vanskelig å lykkes med god språkbruk på bioteknologifeltet. Det er ofte engelske begreper som blir brukt, og det som finnes av norske oversettelser, er ikke alltid av god kvalitet.

- Vi har blitt kontakta av skoleklasser som spør hva faguttrykk heter på norsk. Jeg har selv sett bøker der den ene av trådene i et DNA-molekyl, *lagging strand*, blir

oversatt til «leggstrengen» på norsk. Det er rett og slett feil, sier Bratlie.

Arbeidet i Bioteknologirådet skal ledes av en arbeidsgruppe på fem personer. De gjennomgår de engelske fagtermene og kommer med forslag til norske avløsertermer. Bioteknologi er et felt i rask utvikling, og noe av faginnholdet er i ferd med å bli en del av allmennkunnskapen. Dermed trengs det begreper som folk forstår.

- Målgruppa vår er den norske befolkninga, og da er vi nødt til å formidle faget vårt på norsk. Derfor må vi ha et oppdatert fagspråk, sier Bratlie.

God prosess

– Både Bioteknologirådet og Miljødirektoratet er gode eksempler på hvordan man kan lykkes med å utvikle og bruke det norske fagspråket. Det er helt avgjørende å involvere fagmiljøene når fagspråket blir utarbeida, sier Ole Våge, som er seniorrådgiver i Språkrådet og har fagspråk som arbeidsområde.

Også Våge understreker at det er viktig å ha en felles forståelse av hva uttrykkene betyr.

- Derfor må alle faguttrykk forsynes med en egen definisjon. Får man så systematisert faguttrykkene i egne termlister og gjort dem kjent på arbeidsplassen, bør alt ligge til rette for at det norske fagspråket blir brukt.

Internasjonal undersøking om klarspråk

Korleis arbeider styresmakter og statsorgan rundt om i verda med klarspråk? Og kva synest innbyggjarane i ulike land om tekstane dei får frå styresmaktene? Det får vi vite om eit par år når Plain Language Association International (PLAIN) og det portugisiske klarspråksbyrået Claro har gjennomført den store klarspråksundersøkinga si.

Første steg er ei pilotundersøking som allereie er gjennomført i Portugal, New Zealand og USA. Piloten viser mellom anna at språket i offentleg informasjon er blitt klarare i alle desse tre landa dei siste ti åra. I Portugal svarer 70 % av brukarane at språket til styresmaktene er blitt litt eller mykje betre. Talet for USA og New Zealand er høvesvis 74 % og 77 %. I alle tre landa er helsesektoren rekna blant dei tre områda der det er viktigast at språket er klart og tydeleg.

Undersøkinga skal gjennomførast i mange land, og i 2018 eller 2019 kjem ho til ein innboks nær deg. Resultata frå undersøkinga blir ein viktig ressurs i klarspråksarbeidet og skal gi grunnlag for eit meir effektivt klarspråksarbeid.

Du kan lese meir om undersøkinga og resultata frå piloten på nettstaden plainlanguagenetwork.org/survey.

En åpen forvaltning er gull verdt

Klart språk skaper tillit. Dette er et kjent argument for klarspråksarbeidet i det offentlige. Nå har Nordisk ministerråd slått fast at tillit er Nordens gull. I en fersk rapport skriver ministerrådet nemlig at Norden er den regionen i verden som har høyest sosial tillit i befolkningen – vi stoler mer på hverandre enn i andre deler av verden. Den nordiske modellen bygger på en gjensidig tillitskontrakt mellom myndigheter og innbyggere. Åpenhet og innsyn er grunnsteinene i denne tillitskontrakten, slår ministerrådet fast.

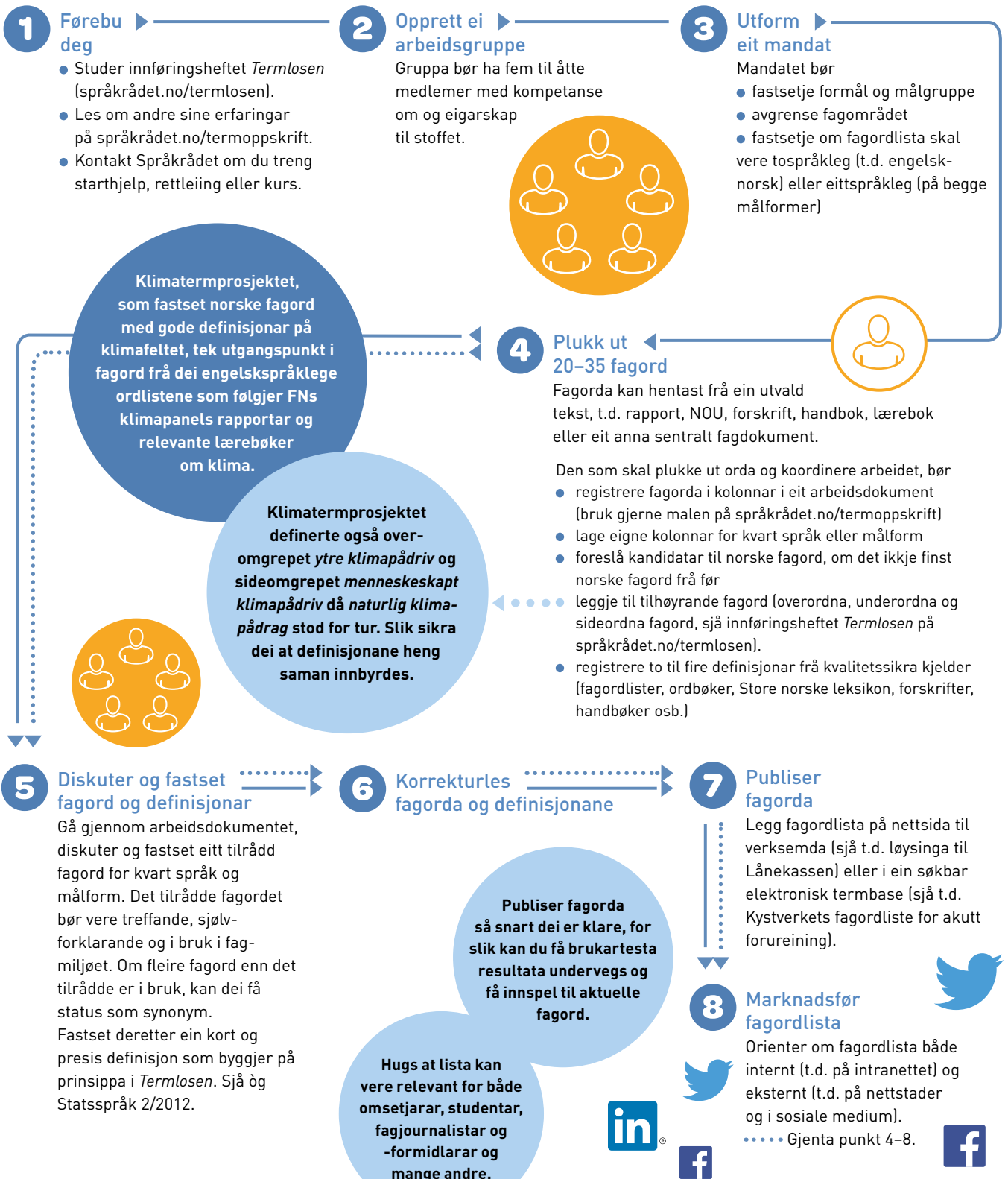
Høy grad av tillit er svært positivt for samfunnsøkonomien og samfunnsutviklingen. Og folk som har tillit til andre og samfunnet, vil være mer fornøyde og involvere seg mer fordi de opplever at de har mulighet til å påvirke samfunnet og sitt eget liv. Dette er svært gode grunner til å investere tid og penger i klarspråksarbeid. Les mer om klarspråk og klarspråksarbeid på klarsprak.no.

Same uttrykk, same innhald

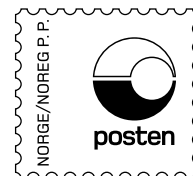
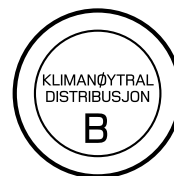
Ofte hender det at statlege organ nyttar fagord og faguttrykk ulikt når dei skal utveksle data med kvarandre. Det kan vere at dei nyttar ulike fagord for det same omgrepet, eller at omgrepet er definert ulikt. Slikt vert det krøll av når dei statlege organa skal setje i gang med digitalisering og automatisk utveksling av data seg imellom. Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) arbeider med ein standard og ein modell for dette arbeidet. Men skal vi klare å utveksle data i praksis, må kvart statleg organ lage orden i eige hus og utarbeide fagordlister med definisjonar på sitt område. På s. 3 presenterer vi ei oppskrift på korleis det kan gjerast.

Vegen til ei god fagordliste

Med ei fagordliste kan både verksemder og brukarar spare tid og unngå feil. Her er ei velprøvd oppskrift på korleis du lagar gode fagordlister.

Returadresse:
Språkrådet
Postboks 8107 Dep
0032 OSLO

SPRÅKTIPS

SPRÅKSPØRSMÅLET

Heter det *fredede* hus, *fredete* hus eller *freda* hus?

Svar: På bokmål er det valgfritt. Dette er såkalte partisippformer av verbet *fred*, og i flertall kan vi velge mellom alle tre – så lenge vi er konsekvente i én og samme tekst. Dette gjelder alle verb som har *-et/-a* i fortid, f.eks. hakkede/hakkete/hakka grønnsaker og utstoppede/utstoppete/utstoppa dyr. Slår vi opp verbet *fred* i *Bokmålsordboka* og klikker på bøyingskoden, finner vi alle de tillatte partisippformene i bøyingsskjemaet. På nynorsk, derimot, må det hete *freda* hus – fordi fortidsformen bare er *freda*. Prøv gjerne å søke på *fred* i begge ordbøkene, og ta en titt på bøyingsskjemaene!

Jamfør(e)

Å jamføre betyr strengt tatt 'å sammenligne', og *jamfør* (forkortet *jf.*) er imperativformen, 'sammenlign'. I vanlig prosa fungerer *jamfør* ofte som en henvisning til en kilde som bekrefter det som sies eller skrives:

Ordet kan ha ulike betydninger, jf. ordboka.

Inndelinga er som før, jf. side 106 ovenfor.

Vi ble enige om å møtes kl. 17, jf. e-posten jeg sendte deg i går.

I slike sammenhenger kan *jamfør* tolkes som 'se [også]'

I juridisk sammenheng brukes ordet oftest som en ren henvisning, men det later til at bruken ikke alltid samsvarer med den opprinnelige betydningen. Et eksempel er denne setningen: *Du har overtatt boet, jf. skifteloven § 80.* Her er *jf.* mer enn en ren henvisning, det angir selve lovhjemmelen. I dette tilfellet skal nok *jf.* bety 'etter' eller 'i henhold til'. Det er ikke uvanlig å bruke *jf.* på denne måten, men det kan diskuteres hvorvidt slik bruk av ordet er heldig eller korrekt. Det kan tenkes at uttrykksmåten *jf.* § ... rett og slett er blitt så vanlig at mange bruker den uten å tenke ordentlig over det egentlige innholdet.

SPRÅKEGGET

Bidrag til denne spalten er verpet av skrivende folk i stat og presse.

Dette egget ble lagt på et statlig nettsted:

En arbeider fikk deler av en vinsj i hodet som løsnet og falt ned.

Uttrykket «miste hodet» blir aldri det samme etter dette.

DIKTET

Fluen

Her en stille vinteraften kom en ensom gammel flue for å se på hus og flytte, og nå bor hun i min stue.

Og når kvelden kommer til oss, tenner jeg et lys i stuen, og vi summer sakte sammen hver vår vise, jeg og fluen.

Arnulf Øverland

KLARSPRÅKSTIPSET

Vil du at noen skal gjøre noe? Fortell det! Bruk gjerne imperativ (bydeform av verbet).

Søknaden **merkes** ... og **sendes** ... → **Merk** søknaden ... og **send** den ...

Klagen sendes til direktoratet. → **Send klagen** til direktoratet.

Følgende opplysninger **gis ved registrering**: → **Gi** følgende opplysninger **når du registrerer** ...:

Flere klarspråkstips får du i nettkurset «Den gylne pennen» på klarspråk.no.

Språkrådet

Ansvarlig redaktør: Åse Wetås

Redaktør: Torunn Reksten

stat@sprakradet.no

Abonnement og adresseendring:

bestilling@sprakradet.no

Utforming: Beate Syversen

Trykk: Zoom Grafisk Opplag: 15 000

Redaksjonen avslutta: 1.11.2017

SSN 0805-164X